

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.15

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-9/1>

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ ІТАЛІЇ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ

FEATURES OF THE STATE AND LEGAL DEVELOPMENT OF ITALY IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Лісогорова К.М., к.ю.н.,

доцентка кафедри теорії та історії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню історико-політичних аспектів розвитку Італії у першій половині XX століття. З'ясовано, що вирішення питання про вступ Італії у Першу світову війну в значній мірі залежало від результату запеклої політичної боротьби, що розгорнулася в країні 1914–1915 рр. У статті наголошено, що безпосереднім результатом війни стало фінансове та господарське виснаження країни, спустошення цілих провінцій. Італія відчувала усю тяжкість продовольчої кризи та голоду. Війна призвела до кризи і сільського господарства, в результаті чого більша частина земель залишилась необробленою. Розвиток промисловості Італії у період війни та безпосередньо після неї був також досить нерівномірним. Наслідки Першої світової війни значно загострили соціальні протистояння. Показано, що суспільно-політичне життя Італії повоєнного періоду також характеризувалось посиленням впливу у суспільстві радикальних течій. Після завершення Першої світової війни виникають перші фашистські організації в Італії. Пропагандистська програма фашистського руху, який очолив Беніто Муссоліні, являла собою набір демагогічних лозунгів, а основою фашистської партії стали «фаші ді комбаттіменто» («союзи боротьби»). Наголошено, що до 1926 р. опозиція була розгромлена, панування фашистів призвело до ліквідації залишків демократичних свобод в державі. У 1926–1927 рр. фашистським урядом були видані так звані «надзвичайні закони», які значно розширили втручання фашистської держави у всі сфери італійського суспільства. В країні були заборонені усі партії, окрім фашистської, опозиційна преса була закрита, відновлена смертна кара за «політичні злочини», введена надзвичайна юстиція (трибунали), органи місцевого самоврядування скасовувались. Підкреслено, що у вересні 1943 року уряд Італії підписав умови беззастережної капітуляції, були прийняті акти про розпуск фашистської партії, фашистських органів управління економікою. В середині червня 1946 р. Італія офіційно була проголошена республікою та Установчими зборами 22 грудня 1947р. була прийнята Конституція Італійської Республіки.

Ключові слова: Італія, Перша світова війна, фашистський режим, Конституція Італійської Республіки.

The article is devoted to highlighting the historical and political aspects of Italy's development in the first half of the 20th century. It is established that the decision on Italy's entry into the First World War largely depended on the outcome of the fierce political struggle that unfolded in the country in 1914–1915. The article emphasises that the immediate result of the war was the financial and economic exhaustion of the country and the devastation of entire provinces. Italy felt the full brunt of the food crisis and famine. The war also led to a crisis in agriculture, as a result of which most of the land remained uncultivated. The development of Italian industry during the war and immediately after it was also quite uneven. The consequences of the First World War significantly exacerbated social tensions. It is shown that the socio-political life of Italy in the post-war period was also characterised by the growing influence of radical movements in society. After the end of the First World War, the first fascist organisations emerged in Italy. The propaganda programme of the fascist movement, led by Benito Mussolini, consisted of a set of demagogic slogans, and the fascist party was based on the 'fasi di combattimento' ('combat unions'). It should be noted that by 1926, the opposition had been crushed, and the rule of the fascists led to the elimination of the remnants of democratic freedoms in the state. In 1926–1927, the fascist government issued the so-called 'emergency laws,' which significantly expanded the fascist state's interference in all spheres of Italian society. All parties except the fascist party were banned in the country, the opposition press was shut down, the death penalty for 'political crimes' was reinstated, emergency justice (tribunals) was introduced, and local self-government bodies were abolished. It should be noted that in September 1943, the Italian government signed the terms of unconditional surrender, and acts were passed dissolving the fascist party and fascist economic management bodies. In mid-June 1946, Italy was officially proclaimed a republic, and on 22 December 1947, the Constituent Assembly adopted the Constitution of the Italian Republic.

Key words: Italy, World War I, fascist regime, Constitution of the Italian Republic.

На рубежі XIX–XX століття Італія залишалася аграрною країною, де приблизно половина населення була зайнята у сільському господарстві. Ще у 1871 році після заснування столиці королівства в Римі, італійське суспільство усвідомлювало, що ціла низка цілей, до яких Італія йшла протягом тривалого часу, тепер була повністю досягнута, Італія нарешті здобула незалежність, єдність і свободу, тобто перед нею відкрився шлях до вільного розвитку як народу, так і нації [1, с. 1].

На відміну від інших європейських держав Італія вступила у Першу світову війну не відразу, а приблизно через дев'ять місяців після її початку. Розірвавши з Троїстим

союзом, італійські правлячі кола зробили свій вибір на користь Антанті. Вирішення питання про вступ у війну в значній мірі залежало від результату запеклої політичної боротьби, що розгорнулася в країні 1914–1915 рр. Під час цієї боротьби виявилися протиріччя, які були властиві політичній системі, що склалася в Італії в роки так званої ери Джованні Джолітті, політичного діяча, який обіймав посаду прем'єр-міністра декілька разів. Уряд Джованні Джолітті вдався до проведення ряду соціальних реформ, які, зокрема, були направлені на поліпшення становища робітників, обмеження використання дитячої праці тощо. В цей час позначилися ті тенденції, які стануть харак-

терними для розвитку італійського суспільства у перші десятиліття XX століття. Зміна у зовнішньополітичній орієнтації виявилась тісно пов'язаною зі зміною внутрішньополітичного курсу італійських правлячих кіл.

Слід зазначити, що Конституцією Італії була Конституція королівства П'ємонт (П'ємонтський Статут або Альбертинський Статут – конституція, яка була дарована королем Сардинії Карлом Альбертом 4 березня 1848 р. Конституцією Королівства Італії Статут став після об'єднання Італії [2]. Відповідно до положень конституції, Італія представляла собою конституційну монархію. Главою держави був король, який мав широкі законодавчі та виконавчі повноваження. Законодавча влада здійснювалась ним разом з парламентом. Монарх затверджував закони, міг видавати декрети для їх виконання, формував уряд, підзвітний саме йому, а не парламенту, призначав посадових осіб, оголошував війну, укладав міжнародні договори, був верховним головнокомандувачем збройних сил країни.

Парламент був двопалатний: складався з сенату та палати депутатів. Сенатори призначалися королем пожиттєво. Депутати нижньої палати обиралися на п'ять років, однак вона могла бути достроково розпущена королем. Вибори депутатів здійснювалися за мажоритарною системою. Після проведення реформ, виборчим правом користувалися лише чоловіки, які досягли 30 років, чи 21 року, якщо вони були грамотні чи сплачували прямий податок, чи мали земельну власність або квартиру, чи відбули військову повинність. Конституція проголошувала усіх громадян рівними перед законом, з рівними громадянськими і політичними правами незалежно від чинів і звань, а також надавала усім громадянам право займати цивільні та військові посади, за винятком обмежень, передбачених законом. Всі громадяни були зобов'язані сплачувати податки пропорційно до свого майна.

Війна Італії з державами Четверного союзу тривала 41 місяць і до серпня 1916 р. вона мала перед собою лише одного супротивника – Австро-Угорщину. Війна значно дорого коштувала Італії. Вона втратила близько 600–700 тисяч убитими, більше 1 млн. пораненими.

Італійці почували себе «переможеми у стані переможців». Такі настрої в італійському суспільстві були надзвичайно поширеними і пояснювалися тим, що королівство отримало не всі території, які були обіцяні їй Антантою за участь у війні на боці станньої. Зокрема, під час післявоєнного перерозподілу Італійському королівству дісталися лише Трентіно, Південний Тіроль і півострів Істрія з містом Трієст на Адріатичному узбережжі. Всі спроби прем'єр-міністра Італії Орландо, який входив на Паризькій мирній конференції до «Ради чотирьох» (в її складі також перебували глави урядів Англії, Франції, США), переконати врахувати стратегічні інтереси королівства, виявилися марними [3, с. 133].

Безпосереднім результатом війни стало фінансове та господарське виснаження країни, спустошення цілих провінцій. Італія відчувала усю тяжкість продовольчої кризи та голоду. Війна призвела до кризи і сільського господарства, де більша частина земель залишилась необробленою. Розвиток промисловості у період війни та безпосередньо після неї був досить нерівномірним. Важка промисловість, яка працювала на війну, та частина легкої, що була пов'язана з постачанням армії, значно розрослись та збільшили свою продукцію. Але зростання важкої промисловості не звільнило Італію від залежності інших країн, вона, як і раніше, користувалась вугіллям, яке під час війни постачалось з Англії.

Наслідки Першої світової війни значно загострили соціальні протистояння. Протягом 1918–1920рр. в країні відбулося понад 4 тисячі страйків. Активно діяли у воєнні та повоєнні роки деякі політичні партії, особливо лівого спрямування. Серед селянства особливого впливу набув

селянський рух. Виникли численні профспілкові, кооперативні, культурно-освітні, релігійні організації. У кінці 1918 року було створено Італійську конфедерацію трудящих, яка об'єднала католицькі профспілки, кооперативи тощо. За підтримки церкви була створена Народна партія, або як її називали в Італії, Партія Пополярі [4, с. 156–157]. Слід зазначити, що у полі зору сучасних українських науковців залишаються дипломатичні зв'язки Української Народної Республіки доби Директорії з Ватиканом, який традиційно суттєво впливав на європейську політику. Очевидною була і прихильність Святого престолу до визнання УНР. Зокрема, це проявлялося у тому, що італійська політична партія «Partito popolare italiano», яку неформально підтримував Папа, зайняла чітку позицію щодо визнання Італією суверенності УНР [5, с. 11]. В цілому, дипломатичні відносини з Італією та Ватиканом перебували дещо осторонь від безпосередніх геополітичних інтересів України. Але позитивне ставлення цих держав до української незалежності, до чого значною мірою спричинилась діяльність дипломатичних репрезентацій Української Народної Республіки, відіграло надзвичайно важливу роль в еволюції суспільно-політичної думки про Україну [6, с. 105].

Суспільно-політичне життя Італії повоєнного періоду також характеризувалось посиленням впливу у суспільстві радикальних течій. Потужні страйки робітників у 1920 р. через наміри прадавців зменшити зарплату спричинили захоплення робітниками підприємств та створення загонів Червоної гвардії. Щоб опанувати ситуацію в країні, уряд Джованні Джолітті ініціював проведення переговорів між профспілками та конфедерацією підприємців, на яких було досягнуто цілої низки компромісних рішень, зокрема, підвищено зарплату робітникам та обіцяно запровадження робітничого контролю на підприємствах. Ці кроки дозволили нейтралізувати «червону небезпеку» [7, с. 502].

Після завершення Першої світової війни виникають перші фашистські організації в Італії. Пропагандистська програма фашистського руху, який очолив Беніто Муссоліні собою набір демагогічних лозунгів.

Основою фашистської партії стали «фаши ді комбаттіменто» («союзи боротьби»). 23 березня 1919 р. був організований перший з'їзд фашистських організацій у Мілані. Цього ж року були опубліковані перші програмні документи італійського фашизму, які, як вже зазначалося, містили більше демагогії, чим чітко сформульованих вимог. Фашисти виступали з «вимогою» широким демократичних змін, встановлення італійської республіки, загального прямого, рівного виборчого права, виборчого права для жінок, скасування сенату, свободи совісті, друку, асоціацій, виборності чиновників, захисту дитячої праці, створення народної міліції, ліквідації банків та бірж. Пізніше ця програма (опублікована у березні 1919 р. у газеті «Пополо д'Італія») була вилучена фашистами з усіх бібліотек та книгозбирань. Восени 1919 р. Муссоліні оголосив себе «другом» усіх знедолених – робітників, селян, солдатів, які повернулися з фронту. В сфері зовнішньої політики лідер фашистів виступав з відкрито шовіністичних та расистських позицій. Ідеологія нового руху залучала до нього учасників війни та молодь. Керівник фашистських організацій використовував також в своїх інтересах бойову організацію штурмових загонів італійської армії – ардіті, що складалася з бувших учасників війни. Загони Муссоліні почали здійснювати терор по всій країні: нападати на редакції газет та приміщень, спустошували їх та підпалювали. Жертвами фашистського терору ставали представники соціалістичних партій.

3 жовтня 1920р. до лютого 1921 р. кількість фашистських організацій зросла з 200 до 1000.

У листопаді 1921 р. на III з'їзді фашистського «Союзу боротьби» було офіційно створено Національну фашист-

ську партію Італії, яка одразу ж активізувала свою діяльність у парламенті, що знайшло своє відображення у розпалюванні міжпартійних конфліктів та конфронтацій. В кінці жовтня 1922 р. озброєні загони фашистів (близько 40 тисяч осіб) здійснили так званий «похід на Рим». 30 жовтня 1922 р. король призначив Муссоліні прем'єр-міністром Італії.

У країні поступово створювався культ особи Муссоліні, який присвоїв собі титул «дуче» (вождя). На основі дирекції фашистської партії у грудні 1922 р. була створений новий інститут диктатури фашистської партії – Велика фашистська рада. До її складу увійшли також усі міністри-фашисти та деякі місцеві фашистські лідери за особистим призначенням Муссоліні. Фактично ця рада контролювала усі декрети та законопроекти перед внесенням їх до парламенту. Добровольча міліція національної безпеки також стала опорою диктатури фашистів.

Після чергового замаху на Муссоліні в жовтні 1926 року механізм диктатури був відточений. Цього разу репресії набули жорстоких масштабів. Було відновлено смертну кару, відновлено покарання у вигляді заслання, і все більше політичних опонентів засилали на маленькі острови або у віддалені куточки Італії під наглядом поліції. Еміграція стала нелегальною, а паспорти були вилучені [8, с. 665].

До 1926 р. опозиція була розгромлена, панування фашистів призвело до ліквідації залишків демократичних свобод в державі. У 1926–1927 рр. фашистським урядом були видані так звані «надзвичайні закони», які значно розширили втручання фашистської держави у всі сфери італійського суспільства. В країні розпочинаються масові арешти та вбивства антифашистів, забороняються усі партії, окрім фашистської, анулювались мандати депутатів від опозиційних партій, держава отримала право на заборону профспілок (окрім одержавлених фашистських). «Надзвичайні закони» заборонили вільну еміграцію з країни, опозиційна преса була закрита, відновлена смертна кара за «політичні злочини», введена надзвичайна юстиція (трибунали), органи місцевого самоврядування скасовувались. Преса, радіо та кінематограф повністю перебували під контролем уряду, цензура була повсюдною. Газети стали головним знярядом фашистської пропаганди [9, с. 48].

В країні була встановлена відкрита терористична диктатура, на основі принципу вождизму уся повнота державної влади виявилася в руках фашистської верхівки на чолі з «дуче».

Суттєво змінилося становище парламенту у системі органів держави. У 1928 р. була проведена реформа політичного представництва. Відповідно до цієї реформи виключне право висування кандидатів було надано вищим органам фашистських синдикатів – фашистських профспілок (800 кандидатів) та культурних, пропагандистських та інших профашистських організацій (200 кандидатів). Велика фашистська рада з цих кандидатів та інших осіб відбирала 400. Кандидати вважались обраними, якщо не менше половини голосів, які приймали участь у голосуванні, було подано за цей список. Коло виборців було обмежено. Таким чином, зберігши формально парламент, фашистська диктатура перетворила його у повністю підконтрольний їй орган, склад якого був заздалегідь визначений.

10 червня 1924 року Джакомо Маттеотті, молодий депутат італійського парламенту та секретар Італійської соціалістичної партії, був викрадений біля свого будинку агентами фашистської таємної поліції, що перебувала під командуванням Муссоліні. Через два місяці тіло Маттеотті було знайдено за кілька кілометрів від Риму. Справа Маттеотті та його трагічна смерть дали поштовх подіям, що призвели до встановлення тоталітарного фашистського режиму, змусивши Муссоліні розкрити свої тоталітарні амбіції [10].

Італійськими фашистськими ідеологами було висунуто ідею створення особливих інститутів – корпорацій – як механізму організації суспільства. Закон «Про правову організацію колективних трудових відносин», що був прийнятий у квітні 1926 р. став правовою основою фактичної монополії фашистських профспілок та першим кроком на шляху створення «корпоративної держави». Очевидним став той факт, що в якості єдиних визнаних державою профспілок ставали фашистські. Управління профспілками було сконцентровано у спеціальному міністерстві корпорацій.

У липні 1926 р. вийшов королівський декрет про заснування даного міністерства. Воно повинно було затверджувати керівників профспілок, їх статuti та найважливіші рішення. При ньому передбачалося створення органу, який мав суто адміністративні та консультативні функції – Національної ради корпорацій.

21 квітня 1927 р. була проголошена «Хартія праці». Економічна і соціальна програма фашистської Італії, в основу якої було покладено корпоративний принцип, була викладена в цьому "базовому" документі з надмірно урочистістю. Очевидним було те, що значна частина його формулювань була риторичною вітриною, покликаною відвернути увагу від антиробітничої політики режиму [9, с. 129]. Цей акт був прийнятий Великою фашистською радою, вищим органом фашистської ієрархії, який формально не мав законодавчої влади. Документ проголосив розширення державного втручання у сферу трудових відносин. Відповідно до положень Хартії основою фашистської держави повинні бути корпорації, які об'єднують підприємців та робітників найманої праці по галузям виробництва. Інтереси виробництва оголошуються національними інтересами, страйки заборонялися, трудові конфлікти розглядалися спеціальними органами, до складу яких увійшли представники фашистської партії, фашистських профспілок, держави, організацій підприємців.

Законом від 20 березня 1930 р. Національній раді корпорацій було надано право видавати обов'язкові постанови по регулюванню економічних відносин між різними галузями виробництва, що були представлені законно визнаними синдикальними об'єднаннями.

На середину 1930-х рр. були сформовані 22 корпорації у різних галузях промисловості, вони стають економічним підґрунтям фашистського режиму. Національна рада корпорацій стає органом, який фактично здійснює керівництво економікою країни. Головою кожної з 22 корпорацій був Муссоліні. Був ліквідований вільний ринок сільськогосподарської продукції, виробники сільськогосподарської продукції могли здавати її лише державним заготівельним органам за фіксованою ціною. Для регламентації зовнішньої політики була введена її державна монополія. Кредитно-грошова система держави після націоналізації у 1936 р. Італійського банку була поставлена під жорсткий контроль.

Врегулювання відносин фашистського режиму з католицькою церквою знайшло своє відображення у укладанні в 1929 р. Латеранського пакту. Італія визнавала державний суверенітет Ватикану на території, яка прилягала до собору святого Петра та замської резиденції папи. Пій XI відмовився від домагань на Папську область за грошову компенсацію. Латеранський пакт надавав можливість католицькій церкві в Італії посилити свій вплив на сім'ю – визнавалася лише церковна форма шлюбу, не допускалось його розірвання.

У 1937 р. усі фашистські дитячі та молодіжні організації були об'єднані у централізовану військову організацію. Паради, екскурсії, змагання, військові походи, урочисті клятви створювали, насамперед, настрій мілітаристського азійотажу [9, с. 50].

Фашистський режим тримався на жорсткому терорі, придушенню інакомислення. У 1930-ті роки для боротьби

з антифашизмом та опозицією була створена спеціальна організація політичної поліції, яка координувала роботу десятків тисяч таємних інформаторів. Саме в цей період оформилась система слідкування, доносів, цензури, брехливих газетних повідомлень. Фашистська міліція – добровільна міліція національної безпеки була формально одержавлена. До її складу входили лише члени фашистської партії у віці від 17 до 55 років. Була поділена на два розряди, міліціонери першого розряду носили за фашистською традицією форму – чорні сорочки. Її очільником був Муссоліні, а чисельність на початок 193-х рр. складала приблизно 300 тисяч осіб. Органом репресивної системи режиму була і особлива служба політичних розслідувань.

Судова система також слугувала меті придушення супротивників. Так, були створені «особливі комісії» – поліцейські суди, членами яких були керівники поліції, прокурор, керівник фашистської міліції та інші посадовці. На попередньому слідстві діяла презумпція винуватості, достатньо було підозри у «політичній неблагонадійності». Політичні справи, які розслідувала особлива служба політичних розслідувань, розглядав особливий політичний трибунал, вирoki якого не підлягали оскарженню.

Розробка та реалізація загарбницьких планів стала важливою рисою зовнішньої політики фашистського режиму в Італії. У 1936 р. фашистській Італії вдалося захопити Абіссинію. Італія разом з Німеччиною направила свої війська у Іспанію, у 1939 р. окупувала Албанію, у 1940 р. італійські війська вдерлися у Грецію. У червні 1940 р. Італія оголосила війну Англії та Франції.

У ході Другої світової війни економічне та військове становище у країні значно погіршилось. Муссоліні та інші фашистські керівники фактично завели країну у глухий кут, збройні сили були деморалізовані, корпорації були не в змозі регулювати господарську діяльність. У кінці липня 1943 року Муссоліні був заарештований і усунутий від влади, а у вересні 1943 року уряд Італії підписав умови беззастережної капітуляції, перейшовши на бік антигітлерівської коаліції. Завдяки тиску руху Опору та рішенням керівництва країн антигітлерівської коаліції були прийняті акти про розпуск фашистської партії, фашистських органів управління економікою. Північ Італії одразу після цього була окупована німецькими військами, на Півдні перебували англо-американські війська.

Восени 1943 р. антифашистські сили країни розпочали процес створення розгалуженої системи комітетів національного визволення, в центрі та на півночі Італії очолив систему Комітет національного визволення Північної Італії. Навесні 1945 р. у результаті збройного повстання на Півночі Італії вся країна була звільнена від нацистів та фашистів.

На початку червня 1946 р. в Італії був проведений референдум про політичний устрій. В середині червня 1946 р. Італія офіційно була проголошена республікою. Одночасно з референдумом відбулися вибори і до Установчих зборів. В Установчих зборах більшість місць отримали три партії – християнські демократи, соціалісти та комуністи.

Конституція була прийнята Установчими зборами 22 грудня 1947 р. та вступила в дію 1 січня 1948 р. Вона проголосила Італію демократичною парламентською республікою, суверенітет в республіці належить народу, республіканська форма правління відповідно до

статті 139 Конституції не може бути предметом конституційного перегляду [11]. Стаття 3 Основного закону завданням республіки оголошувала усунення перешкод економічного та соціального порядку, які фактично обмежують свободу та рівність громадян, заважають розвитку особистості та ефективній участі громадян у політичній, економічній та соціальній організації країни.

Близько третини статей Конституції присвячені широкому колу демократичних прав і свобод громадян, таким, як недоторканність житла, свобода слова, союзів, зборів, друку, віросповідання, затверджувалися принципи рівноправ'я громадян, право на працю, відпочинок, на освіту та соціальне забезпечення.

В системі органів влади та управління Конституція Італії 1947 року закріпила принцип чіткого розподілу влади. Центральне місце у системі конституційних органів Італійської республіки обіймає двопалатний парламент. Італійський парламент складається з Палати депутатів і Сенату Республіки. Палата депутатів обирається загальним і прямим голосуванням на п'ять років. Сенат Республіки обирається від областей на шість років. Конституція передбачає відмінності щодо активного та пасивного виборчого права для депутатів (21 рік та 25 років) та для сенаторів (25 років та 40 років).

Президент Республіки може призначити сенаторами довічно п'ять громадян, які прославили Вітчизну видатними заслугами у громадській, науковій, мистецькій або літературній сферах.

Відповідно до положень Конституції Італії палати рівноправні у питаннях законодавства. Парламент оголошує стан війни та миру, ратифікує міжнародні договори, затверджує бюджет, приймає участь у формуванні Конституційного суду, Вищої ради магістратури, обласному самоуправлінні, Національній раді економіки та праці, обирає президента республіки. До компетенції італійського парламенту також віднесено контроль за формуванням та діяльністю уряду, який відповідальний перед парламентом.

Главою держави за Конституцією є президент, якого обирають на спільному засіданні палат на 7 років за участю 3 делегатів від кожної з 20 областей, обраних в свою чергу обласними радами.

До повноважень президента Конституцією віднесено: верховне командування збройними силами, призначення на вищі державні посади. Президент має право на призначення вибори до парламенту, міг розпустити парламент. Президент має право помилювання, він представляє країну в міжнародних відносинах, має право видавати декрети, які мають силу закону. До повноважень президента віднесено конституцією і оголошення референдуму. За пропозицією лідерів політичних партій він призначає голову Ради міністрів. Конституція закріпила принцип колегіальної відповідальності усіх членів Ради міністрів.

За Конституцією Італійської республіки 1947 року Вища рада магістратури подала органом керівництва судовою системою. Перевірку конституційності законів та інших органів влади здійснює Конституційний суд. Суд складається з 15 суддів, третину яких призначає президент республіки, третину – парламент, третину – Вища загальна та адміністративна магістратура.

Протягом наступних десятиріч положення Конституції Італії 1947 р. були втілені в життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. History of Italy 1871–1915 by Benedetto Croce translated by Cecilia M. Ady Oxford at the Clarendon press. 1929. 333 p.
2. П'ємонтський Статут. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4: Н – П. 720 с.
3. Срібняк І. В. Італія / Italia: короткий нарис історії – Рим-Київ: Consortium scientifico-éducatif international Lucien Febvre, 2019. 206 с.
4. Б.І.Тищик. Італія: історія державності і права (V – початок XXI ст.) – Львів: Світ, 2015. 376 с.
5. Попенко Я. В. Дипломатичні взаємини Української Народної Республіки з країнами Антанти за доби Директорії (листопад 1918–1921 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.01 / Я. В. Попенко ; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2006. 20 с.

6. Соловйова В. В. Дипломатична діяльність Української Народної Республіки в Італії та Ватикані (1918-1920 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя, 2002. Вип. XIV. С. 105–113.
7. Країни світу і Україна: енциклопедія : в 5 т. І редкол.: А.І. Кудрнченко (голова) та ін.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Т. 1: Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа / науковий редактор 1-го тому А.Г. Бульвінський. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. 564 с.
8. Seton Watson C. Italy from liberalism to fascism. 1870–1925. Methuen, 1967. 772 p.
9. Halperin, Samuel William. Mussolini and Italian fascism. Princeton, N.J., Van Nostrand. 1964. 196 p.
10. Canali, M. The Matteotti murder and the origins of Mussolini's totalitarian Fascist regime in Italy. *Journal of Modern Italian Studies*. 2009. 14(2), 143–167.
11. Конституція Італійської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). Київ: Москаленко О.М., 2018. 62 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.10.2025
Дата публікації: 29.10.2025